కోలంక వెంకటరాజుగారితో ఇంటర్వ్యూ

కోలంక వెంకటరాజుగారు విజయనగరం మహారాజావారి సంగీత కళాశాలలో మార్దంగికులుగా పనిచేశారు. అలత్తూరు సోదరులు ఒక తల్లిబిడ్డలు కాకపోయినా ఒకేలా పెరిగారు. అన్నదమ్ములలా ఉండేవారు. మంచి పాండిత్యం ఉన్నవారు. మంచి పేరు తెచ్చుకున్నారు. వీణా రమణయ్య ఆనందగజపతితో కలిసి వీణ వాయించేవారు. వీణా వారిని రెండు గుర్రాల బగ్గీ మీద తనతో బాటూ పక్కన కూర్చుండబెట్టి తీసుకు వెళ్ళేవారు. అలా వెళ్ళడానికి మహారాజుతో సమానంగా ముఖమల్ గుడ్డలతో ప్రత్యేక దుస్తులు వేయించేవారు. ఆ పరిస్థితుల్లో సంగీత విషయ చర్చ చేస్తూ ఉండేవారు. ఇంకా గాయకులుండేవారు. విద్వాంసులంటే అంత గౌరవం ఉండేది.

బెంగుళూరులో పి.వి.జి. రాజుగారి భార్య రాణిగారు పుత్రులు ఇద్దరి పుట్టినరోజూ ప్రతి సంవత్సరం జరిపేవారు. అప్పుడు నాయుడుగారి కచేరీ ఏర్పాటు చేశారు. అప్పుడు నేను కూడా వెళ్ళాను. ప్రతి సంవత్సరం దసరాకు వార్షికోత్సవానికి సమయాన్ని కేటాయించేవారు. మేం వెళ్ళేవాళ్ళం. ఆమెకి స్వతంత్రత గల వ్యక్తిత్వం ఉండేది.

ఆమెకి జర్మన్ ఆయనతో పరిచయం ఉండేది ఆయన వయోలిన్ వాయించేవారు. (ఉత్సవాల్లో) ఒకరోజు ఆయన వయోలిన్ కచేరీ కూడా వుండేది. ఆమె కూడా వీణ వాయించేది. ఆమెకు వీణను బహుశః వీణా వెంకటరమణ దాసుగారే చెప్పారేమో".

నేను స్వయంగా విన్నాను కూడా. నాయుడుగారూ! మిమ్మల్ని చూడ్డం కోసం, మీ వాద్యం విని ఆనందించడం కోసం మేం ఎప్పుడూ విజయనగరం వచ్చేవాళ్ళం. మీరంటే నాకంత అభిమానం అనేవారు ఆమె. కచేరీ ఏర్పాట్లు అద్భుతంగా ఉండేవి. సన్మానం చేసేవారు. డబ్బు ఇచ్చేవారు.

మైసూరు సంస్థానంలో దాదాపు 60 సంవత్సరాల క్రితం ద్వారం వెంకటస్వామి నాయుడుగారిని

మైసూరు రాజా సన్మానం చేసి సంగీత రత్నాకర బిరుదిచ్చి జోడు శాలువాలు ఇచ్చి గౌరవించారు. కర్ణాటక సంగీత శాస్త్రమయిన ఆ పుస్తకం పేరు బిరుదుగా ఇచ్చారంటే ఆయన ఒక నిధి అన్నమాట. మైసూరు సంస్థానానికి చిహ్నాలైన గండభేరుండ పక్షులు ఉన్న బంగారు తొడుగుతో కెంపులు, వజ్రాలు ఉన్న పతాకాన్ని ఒక గొలుసుతో సహా ఆ సన్మానం చేశారు.

అలాంటి సన్మానం మరింకెవరికి ఇచ్చారో లేదో నాకు తెలీదు. నేను కళ్ళారా చూశాను ఇది. ద్వారం వారికి ఈ పతకాన్ని గొలుసుతో సహా మెడలో వేస్తూ మైసూరు రాజావారు ఓ కోరిక కోరారు. ఏమనంటే ఈ పతకం మీరు మెడలో ధరిచినప్పుడు ఇతరులెవ్వరికీ నమస్కారం చెయ్యకూడదు. ఎందుకంటే మీరా పతకం మెళ్ళో వేసుకొని చేసినట్లయితే మమ్మల్ని అవమానపరిచినట్లవుతుందని మాకు తోస్తోంది. అది మంచి పని కాదని మాకు తోస్తోంది. కాబట్టి పతకం మెడలో ఉన్నంత వరకూ యెవరికి నమస్కారం చెయ్యకూడదు. మీకు ఇష్టం ఉంటే పతకం తీసి అప్పుడు దండం పెట్టండి అని చెప్పారు.

నాయుడుగారు ఎలా వచ్చారంటే సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారు వీణలో చాలా ప్రసిద్ధ విద్వాంసులు. ఆయన బావమరిది నందిగానం వెంకన్న కూడా అక్కడే ఉండేవారు. ఆయన దగ్గర ద్వారం వెంకటస్వామి నాయుడుగారి అన్నగారు వెంకట కృష్ణయ్యనాయుడు గారు శిష్యరికం చేశారు. తమ్ముణ్ణి తీసుకెళ్ళి వినిపిద్దాం అనే ఉద్దేశంతో తుమరాడ సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారింటికి తీసుకువచ్చాడు. ముత్తయ్య భాగవతార్ ఉన్నారక్కడ. ఆ సమయంలో నేను కూడా ఉన్నాను.

రామచంద్ర అప్పారావు గారు త్యాగరాజ మందిరాన్ని మద్రాసులో ఒకటి కట్టించారు. ఒక హాల్లాంటిది కట్టించి పూర్వం వాళ్ళ ఫొటోలు ఆయన పెట్టుకున్నారు. ఆ కలెక్షన్ ఎక్కడా లేదు. సంగీతానికి గొప్ప సేవ చేశారు. మహా విద్వాంసులు దక్షిణాది ఉత్తరాదివాళ్లు అంతా వాళ్ళింట్లో ఉండేవారు. తన ఆస్తంతా సంగీతం గురించి ఖర్చు పెట్టారు.

మద్దెల మాస్టారు శ్రీపాద సన్యాసిరావు గారు 1919నుండి కళాశాల మృదంగ విద్వాంసులుగా పని చేశారు. హిందీ మాట్లాడే ఒకాయన అప్ప తబలా వాయించేవారు. నా టైంలో వాసా వెంకట్రావు, సన్యాసిరావు మాస్టారు శిష్యులు అప్పలాచార్యులు (వీణ) మాణిక్యం మొదలైనవారు వారి శిష్యులు ఉండేవారు.

విక్రమదేవ మహారాజా జయపూర్ సంస్థానాధిపతి అక్కడ కూడా దసరా రోజుల్లో ఉత్సవాలు చేసేవారు. సంగీత విద్వాంసులు పారుపల్లి, వారు కొంతమంది వెళ్ళేవారు. కారైక్కుడి, ద్వారం వెంకటస్వామి నాయుడు, హరినాగభూషణం గారు మొదలైనవారు ఉత్సవాలకు వెళ్ళేవారు.

నేను విజయనగరం మహారాజా వారి మ్యూజిక్ కాలేజీలో పనిచేసే వాణ్ణి. అక్కడినుండి

తునిరాజా వారి దగ్గరకు వెళ్ళేను. ఒకనాడు పక్కన ఒకాయన ఉండి, ఆస్థాన విద్వాంసునిగా మిమ్మల్ని పెట్టకూడదా! అని ఆయనకు సలహా ఇచ్చాడు. ముప్పై నలభై సంవత్సరాల పైనే ఉంటుంది ఇది జరిగి. ఆయన అలా అనగానే అదేమిటయ్యా! ఆయన గజపతులు దగ్గర జాబు చేస్తున్నాడయ్యా! మేమెంత? మామూలు జగపతులం అని తేలిగ్గా నవ్వుతూ అనేసాడు. తునివారు మామూలుగా సన్మానం చేశారు. 5000/- రూపాయలు, సన్మాన పత్రం అవీ ఇచ్చారు నాకు.

పట్టాభి రామయ్య గారి ద్వారా సన్మానం జరిగింది. పై ప్రాంతాల నుండి కూడా సన్మాన రూపంలో డబ్బు అందింది. ద్వారం వెంకట స్వామి నాయుడుగారు కూడా ఆ సమయంలో ఉన్నారు. తుని రాజావారు బుల్లిబాబుగారని ఆయన అధిపత్యం వహించి చేశారిదంతా. సన్మానం ఘనంగా చాలా గొప్పగా జరిగింది. మామూలుగా విజయనగరం కాలేజిలో కూడా సన్మానం జరిగింది.

కళాకారులు ఊరికే కళకి అంకితమై జీవితమంతా అర్పణ చేసుకున్నారు గాని పిల్లలు బాగు గురించి ఈ రోజుల్లో లాగా పిల్లల గురించి పట్టించుకునేవారు కాదు. ఆర్జన అనేది కూడా బెట్టి దాచుకోవాలని కోరిక ఉండేది కాదు.

సంగమేశ్వరశాస్త్రి గారికి పిఠాపురంలో నెలకి 30/-ల జీతం ఇచ్చేవారు. విజయనగరం మహారాజా ఆనంద గజపతి సంగీతం నేర్చుకున్నారు. పాడేవారు. రాశారు కూడా.

ఆనంద గజపతి మహారాజా ధర్మాల రామమూర్తిగారు రాసిన 'మృదంగ తత్వం' అన్న పుస్తకం అచ్చు వేయడానికి కొంత డబ్బు ఇచ్చారు. ఆయన పుస్తకంలో ఆయన ఫోటో అదీ వేశారు.

కళింకోటలో జమీందారులుండేవారు. పేరు గుర్తులేదు కళావంతులు అనుకుంటాను. మద్దెల పంతులు. ఆయన తునిలో ఇక్కడకు అంటే పాయకరావు పేటకు వచ్చాడు. ఇక్కడ కళావంతులు కొంతమంది ఉండేవారు. మద్దెల పంతులుగారు సంగీత విద్వాంసుడు. వయోలిన్, వీణ, ఫ్లూటు వాయించేవాడు. ఈ మూడింట్లో కూడా మంచి ప్రావీణ్యం. కచేరీలు అవీ చేసేవాడు. అప్పుడాయన దగ్గర తునిలో నేనూ ఉండేవాణ్ణి. తాండవ నది ఇక్కడుంది. దాన్ని దాటుకుంటూ వచ్చి నన్ను తీసుకవచ్చి ఇక్కడ పాయకరావు పేటలో ఒక స్కూలు పెట్టారు. అందులో ఆయన ఉంటూ పిల్లలకు పాఠాలు చెప్తుండేవారు. అది ఏ రాజా పెట్టించినది కాదు. అది ఒక కళావంతుల ఇల్లు. రెండు గదులు అక్కడ నాట్యం కూడా నేర్పేవారు. కళావంతులు కదా పిఠాపురం నుంచి ఒకామె వచ్చి వారానికి రెండు మూడు రోజులు నేర్పేది. చాలామంది గాత్రం చెప్పేవారు. మిగిలిన వాళ్ళకంటే కళావంతులే ఎక్కువ నేర్చుకునే వారు. ఎందుకంటే కళావంతులకు అన్ని విద్యలు కావాలి కదా!

నేను అప్పటికి చాలా చిన్నవాణ్ణి అవడం చేత చిన్న వయస్సులోనే మృదంగం వాయించడం చేత ముచ్చటగా ఉండి పాయకరావు పేటలో ఉన్న నన్ను వెంటబెట్టుకొని వచ్చి ఆ స్కూలుకి తీసుకు వచ్చాడు.

ఆయన పక్క వాయించడం మొట్టమొదట 5వ సంవత్సరం నుండి మొదలైంది. 1915లో అన్నమాట.

రెండు మూడు సంవత్సరాలు అలా గడిచిపోయింది. కొంచెం వయస్సూ వాయిద్యంలో కొంత ప్రావీణ్యం వచ్చాయి. మా తాతగారు కోలంక వెంకటయ్యగారు మృదంగంలో (తుని) గొప్ప విద్వాంసులు. ఆయన మృదంగ విద్వాంసులవడంవల్ల మా తండ్రులు, బాబయ్యలూ అంతా మృదంగం వాయించేవారు. చిన్నప్పటినుండి అలవాటయింది. అలా 5 సంవత్సరాల వయసులో ఉన్న నాచేత పంతులుగారు వీణ పక్కనా, వేణువు పక్కనా వయోలిన్ పక్కనా వాయింపిస్తూ అలా అలవాటు చేశారు.

అప్పుడు సంగీత కచేరీలని ప్రత్యేకించి ఏవీ లేవు. మా తాతగారు గొప్ప మార్దంగికుడు. భాగవతుల మేళంలో వాయించేవారు. వారి గురించి నాకంతగా తెలియదు. నన్ను ఆ విధంగా గమనించి హకీం మొహమ్మద్ మొయినుద్దీన్ సాహెబ్ అనే ఆయన ముస్లిం అయినప్పటికీ ఆ రోజుల్లో 1918వ సంవత్సరంలో తునిలో త్యాగరాజస్వామి ఆరాధనోత్సవాలు పెట్టాడాయన. ఆ రోజుల్లో త్యాగరాజ స్వామి ఆరాధనోత్సవాలు తునిలోనే మొట్టమొదట ప్రారంభమయ్యాయేమోననిపిస్తుంది. బందరులో హరి నాగభూషణం గారు నిర్వహించేవారు. గుడివాడలో హనుమాయలు అనే ఆయన చేసేవారు. కోటయ్య దేవర అనే ఆయన కొడుకులు ఇద్దరు. ఒకడు వయోలిన్, ఒకడు ఫ్లూటు వాయించేవారు. ఈ ఇద్దరి కచేరీలు, ఇలా చాలామంది 10రోజులు జరిగే ఉత్సవాలలో పాల్గొనేవారు.

అప్పటికి రాజావారు అంత సుముఖంగా లేరని అనిపించింది. చిన్నతనం వల్ల ఏమీ తెలిసేది కాదు. పెద్దవాళ్ళేం చేసేవాళ్ళో. తర్వాత తర్వాత మళ్ళీ నన్ను - ఈ చిన్నవయసులోనే ఈ కుర్రవానికి మృదంగం పెద్దవాళ్ళ దగ్గర చెప్పిస్తే అభివృద్ధిలోకి వస్తాడనే ఉద్దేశంతో హకీం మొహమ్మద్ మొయినుద్దీన్ సాహెబ్ నన్ను కాకినాడకు తీసుకొని వెళ్ళి అక్కడ ఉన్న మృదంగం విద్వాంసులైన మా గురుదేవులు మురమళ్ళ గోపాల స్వామిగారనే ఆయన దగ్గర నన్ను ప్రవేశపెట్టి మృదంగం చెప్పించారు. తర్వాత మద్రాసుకు తీసుకెళ్ళి పెద్ద పెద్ద విద్వాంసుల వాద్యం వినడం, విద్వాంసుల కచేరీలకు వాయించి అలా అలా మృదంగం వాయించడంలో పెద్దవాణ్ణయ్యాను. దీనికంతటికీ మొయినుద్దీన్ సాహెబ్‌గారి ఆదరణ ప్రేమ అభిమానాలే (కారణం).

వీణ దగ్గర ప్రక్క వాద్యంగా మృదంగం ఎలా వాయించాలో తెలుస్తుంది అని కాకినాడ వెళ్ళినప్పుడు పిఠాపురం తీసుకెళ్ళారు. అప్పటి నా వయసు 10-11 సంవత్సరాలు. అప్పుడు శాస్త్రిగారు మధ్యాహ్నం మూడు గంటలకు, రాత్రి 11గం॥లకు భోజనం చెయ్యడం ఇలా వుండటం చేత నేను బయట భోజనం చేసి శాస్త్రిగారింట్లో పడుకునేవాణ్ణి. ఆయన భోజనం చేసి వచ్చి లేరా రాజు లేవరా అని లేపితే నేను మృదంగం సరిచేసుకుని ఆయన వీణ వాయిస్తుంటే నేను మృదంగం వాయించేవాణ్ణి. అలా కొన్నాళ్లు జరిగింది. ఆ తర్వాత 12 సంవత్సరాలు వచ్చేసరికి నన్ను విజయనగరం ద్వారం

వెంకటస్వామి నాయుడు గారి దగ్గర ప్రవేశపెట్టారు.

ఆయన దగ్గర నేను ఉండటం నా భాగ్యమని అనుకుంటున్నాను. ఎందుకంటే సంగీతానిక సంబంధించిన విషయాలు మృదంగం వర్ణాలకు, పదాలకు, కీర్తనలకు, జావళీలకు పల్లవికీ రకరకాలైన వాద్య విశేషాలు తెలిసాయి. ఆయనతో ప్రక్క వాద్యంగా నేను ఎన్నో కచేరీలలో పాల్గొన్నాను. ఆయన దగ్గరే చాలాకాలం ఉన్నాను.

సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారికి కచేరీలు ఎలా వచ్చేవంటే ఏదో ఒక సందర్భంలో ఓ పెళ్ళికో లేకపోతే ఉత్సవానికో శిష్యులో వారిని దగ్గరుండి తీసుకెళ్ళేవారు. స్వాములారు బయల్దేరి వెళ్ళినట్లే ఉండేది- ఆయన కచేరీకి వెళ్ళడం అంటే. కుటుంబంతోటే వెళ్ళడమే. ఆయన దగ్గర పెద్ద వీణ పెట్టె ఉండేది. పూర్వం కర్రపెట్టె ఉండేది. అందులో సామానంతే పెట్టేవారు. పెద్ద గోనెసంచీలో గిన్నెలు, ఇంకా మొత్తం వంట సామానంతా ఉండేది. కుటుంబం- భార్యా కుమార్తె, కుమారుడు, నేను అంతా కలిసి వెళ్ళేవాళ్ళం. విశాఖపట్నంలో సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారి శిష్యుడొకాయన ఉండేవారు. ఆయన ఉద్యోగరీత్యా పెద్ద పదవిలో ఉండేవారు. వారింట్లో ఉండేవాళ్ళం. వారం పదిరోజులు ఉండి అక్కడ కూడా వీణ వాయిస్తూ బయట కచేరీలు చేస్తూండటం జరుగుతూండేది. ఈలోగా మరెవరో శిష్యులు రావడం బరంపురం ఇంకా ఛత్రపురం అనీ వుండేది. అక్కడికి వెళ్ళేం. ఇలా రెండేసి మాసాలు కచేరీలు చేసుకుంటూ స్వాములవారు తిరిగినట్లు తిరిగేవాళ్ళం.

అక్కడనుండి గుంటూరు ఇలా వెడుతూ 'ఉండి' అనే 'వుండే' జమీందారు ఒకరుండేవారు. ఆయన పేరు కామేశ్వరరావు. ఆ కాలంలో ఆయన ఎం.పి.గా ఉండేవారు. ఆయన ఇంట్లో ఉండేవారు. ఆయనకు సంగీతం అంటే అభిమానం. ఎంతోమంది ధనికులు, జమీందారులు వీరికి పరిచయస్తులున్నారు. సంగీతాన్నభిమానించే జమీందారులకి వుత్తరం రాసేవారు. అలా పర్లాకిమిడి, టెక్కలి మొదలైన ఇంకా చాలా జమీందారీలలో సంగీత కచేరీలలో పాల్గొన్నారు. ఇదంతా కామేశ్వరరావుగారి చలవవల్లే జరిగింది. అప్పుడు వారింట్లో రెండు నెలలున్నాం మేమంతా.

ఇన్ని వాద్యాలు ఆర్కెస్ట్రాలో వుంచి ఎలా వాయిస్తారో అన్ని రకాలుగానూ సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారు వీణలో వాయించగలరని రవీంద్రనాథ్ ఠాగూర్ అనేవారుట. 18సం॥ల వయసు 1928. అప్పటినుండి పిఠాపురం సంస్థానంలో ఉన్నాను. సూర్యనారాయణమూర్తి నాయుడు సరస్వతీ గానసభలో దసరా ఉత్సవాలు కాకినాడలో జరిపేవారు. దక్షిణాది విద్వాంసులు కూడా ఇక్కడికి వచ్చేవారు.

కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణ మూర్తిగారంటే అందరికీ, చాలా అభిమాన గౌరవాలు. నారాయణ మూర్తి గారింటికి వస్తే విద్వాంసులూ, పిఠాపురం రాజావారు కూడా పెద్దహాల్లో కూర్చునేవారు. నారాయణ మూర్తిగారు లోపలి నుండి వచ్చినప్పుడు అందరూ రాజావారితో సహా లేచి నుంచునేవారు. అంతటి

గొప్పవారు మూర్తిగారు. ఇంకా వర్తక ప్రముఖుల నుండి కూడా గానసభకు విరాళాలిచ్చేవారు. పిఠాపురం సంస్థానంలో దసరా రోజుల్లో దర్బారు జరిగేది. పెద్ద హాలుండేది. రాజావారికి వెండి సింహాసనం ఉండేది. దానిమీద కూర్చునేవారు. ఆ పక్కన రాజబంధువులు, సంగీత విద్వాంసులు, కవులూ ఒక్కోచోట ఒక్కోవైపు కూర్చునేవారు. సంగీత కచేరీ జరిగేది. ప్రతి సంవత్సరం రెండురోజులు గోవిందస్వామి పిళ్ళై కచేరీ జరిగేది. అప్పుడు రాజావారు వింటుండేవారు.

త్యాగరాజస్వామి విగ్రహాన్ని తయారు చెయ్యాలని ఎప్పటినుండో కోరిక. రిటైర్ అయిపోయాను. సరే ఏం చెయ్యాలి. ఆర్థికంగా ఏదో మాదిరిగా ఉండేది. ఇంకా బాగుంటుంది కదా అని నాకు మనసు పుట్టి ధనం సంపాదించాలనుకున్నాను. ఆ దుర్బుద్ధి స్వామివారికి ఇష్టం లేదు. ఆయన త్యాగమూర్తి తనకున్నదంతా దేవునికే కైంకర్యం చేశాడు. ఉంఛవృత్తి చేసి బతికారు. అంచేత ఆశ. మహారాజులిచ్చినా తిరస్కరించేరు. అటువంటి త్యాగరాజస్వామి విగ్రహాన్ని ధనాశతో చేసే నా భావన ఆయనకు నచ్చలేదో ఏమో వెంటనే జబ్బు చేసింది. హార్టు జబ్బు చేసింది. ఆ తర్వాత కొన్ని రోజులకు రక్తపు పోటు (బ్లడ్ ప్రెజర్) వచ్చింది. ఆ జబ్బుతో చాలా రోజులు విశాఖపట్టణంలో ఆసుపత్రిలో ఉన్నాను. నాకు కలిగిన ధనాశే ఈ జబ్బుకు కారణమని నా అంతరాత్మ ఘోషించింది. అప్పుడు నేను ఇంక ఎట్టి పరిస్థితుల్లోను డబ్బు సంపాదించే ఉద్దేశంతో విగ్రహాలు చెయ్యనని గట్టి నిర్ణయం తీసుకున్నాను. ఒక్క విగ్రహం చేసి త్యాగరాయ సభలో వారికి ఇస్తానని మాట ఇచ్చాను.

ఎందుకో హైదరాబాదు త్యాగరాయ గాన సభలో ఇవ్వాలనిపించింది. అప్పుడు నా ఆరోగ్యం కూడా చాలా బాగుంది. స్నేహితుడు, శిష్యుడూ అయిన నరసింహం గారికి కబురంపాను. వారు హైదరాబాదు వారికి చెప్పారు. పెద్ద పెట్టె ఇచ్చారు. విగ్రహాన్ని హైదరాబాదు తీసుకురావడానికి రైల్వే వారు కూడా చాలా సహాయం చేశారు.

పింగాణీ కప్పులు తయారు చేసే మట్టి ఉంటుంది. ఆ మట్టి తెప్పించాను ఒక టన్ను. అది మెత్తగా ఉంటుంది. నిలవ ఉంటుంది. ఆరితే గట్టిపడుతుంది. ఆ తర్వాత దాన్ని చెక్కుకోవచ్చు. అచ్చులాచేసి దాంట్లో మళ్ళీ వేరే సిమెంట్, ఐరన్ మామూలిది కాదు. అల్యూమినియం రాడ్స్ తెప్పించి, నడుం దగ్గర, చేతులు దగ్గర పెట్టాం. అదంతా పరిచేసి సాఫ్ చెయ్యడానికి చాలాకాలం పట్టింది. రెండు మూడు నెలలు పట్టింధి. ఒకే రంగులో ఉండేట్లు తయారు చేశాను.

భుగత గోపన్న: తోధిమి, తోధిమి తత్తోధిమిధీధిక తధీంధీం దిక్కిటతక దిధుకుడు తకతక తక తత్తకణం కిటత . . . . ఇలాంటి శబ్దాలు రాశారు. ఇవి భుగత గోపన్న శబ్దాలు. గాత్రం వీణ, వయొలిన్ వాటికి నాట్యం, మృదంగానికి గుర్తింపు రావటానికి నాయుడు గారు కృషి చేశారు. మృదంగానికి సిలబస్ తయారు చేశారు. సంగీత కళాశాలలో ఆడపిల్లలు ప్రవేశించే అర్హత కలిగించింది నాయుడుగారే,

ఆయన కాలం నుండే ఆడపిల్లలు విజయనగరం కాలేజీలో సంగీతం నేర్చుకోవడం మొదలెట్టారు.

జనార్ధనాచారి గారని ఒకాయన ఉండేవారు. వీణ చాలాబాగా వాయించేవాడు - చాలా అంటే చాలా బాగా వాయించేవాడు. అప్పుడు వుద్యోగం ఇచ్చారు రేడియోలో. నాయుడుగారి శిష్యుడు కావడం వల్ల, నాయుడుగారు ఒకసారి వయోలిన్ వాయించినప్పుడు జనార్ధనాచారి వీణ వాయించారు. అందులో నేనూ మృదంగం వాయించాను. అది గ్రాంఫోన్ రికార్డులో వచ్చింది కూడా. నాయుడుగారి దగ్గర నేర్చుకున్నాడు కాబట్టి తనకు అనుకూలంగా వుంటుందని వాద్యం తాలూకు సుస్వరం, రాగ స్వర ప్రస్తారాలు ఎలా వేస్తారో అన్నీ బాగా తెలిసుంటుందని వీణ వయొలిన్ కలిపితే రంజకంగా ఉంటుందని వాయించేడు.

పిఠాపురంలో ఆస్థానపరులు అమర్తి దొరగారు. కోటిపల్లి ప్రకాశరావు తండ్రి రామారావుగారు అమర్తి వేమన దొరగారి శిష్యులు. పండ్రవాడ ఉమ్మాకయ్య గారు. ఆయన విద్వాంసుడు. పెద్ద భూస్వాములు. నియోగులు చాలామందిని ఆదరించేడు. నాకు బాగా తెలుసు. కీర్తనలనీ సేకరించాడు. అల్లంరాజు పేర్రాజుగారని ఉప్పాడ కొత్తపల్లిలో మృదంగం వాయించేవాడు. కచేరీలలో వాయించేవాడు. ఆయుర్వేద వైద్యుడు కూడా. గణపతి ఉత్సవాలు జరిపేవారు. కచేరీలు చేయించేవాడు. మృదంగం అంటే చాలా భక్తి. ప్రాతఃకాల దర్శనీయ వస్తువుల్లో మృదంగం చాలా గొప్పది అనీ 'కాసు మృదంగం' అనీ తన మృదంగానికి పేరు పెట్టుకున్నాడు. తన పడకగదిలో పెట్టుకునేవాడు. తెల్లవారి లేవగానే దాన్ని దర్శించుకునేవాడు.

నాకు అప్పటికి 8-10 ఏళ్ల మధ్య వయసు. మంచివాడు. చిన్నవాణ్ణి అయినా మా యింటి కొచ్చేవాడు. వచ్చి "వెంకట్రాజా నువ్వు మృదంగంలో చాలా గొప్పవాడివవుతావు, నాకు రాత్రి కలొచ్చింది. పెద్ద గణపతి పెద్ద మృదంగాన్ని తీసుకొచ్చి నీకిస్తున్నాడట. అందుకున్నావు. నాకు చాలా ఆనందం కలిగింది. అది చెప్పడానికే వచ్చానయ్యా" అని అన్నారు. అప్పటికి అల్లంరాజు పేర్రాజుగారి వయసు 60సం॥లు.

కార్వేటి నగర రాజు రామకృష్ణంరాజుకు సంగీతం ఇష్టం. ద్వారం వారికి సన్మానం చేయాలనిపించి 45,000/- రూపాయలు చందా పోగు చేసి, సన్మానం చేశారు. మాకు వెయ్యి నూట పదహార్లు ఇచ్చారు. అప్పటికి సంస్థానం ప్రభుత్వాధీనం అయిపోయింది.

తుని రాజావారు - బుల్లి బాబుగారు యమ్.యల్.ఎ., ఆయన కూడా సంగీత విద్వాంసులను పిలిచి కచేరీ ఏర్పాటు చేశారు. 1938లో హాకీం మొహమ్మద్‌గారు ప్రారంభించారు.

తేవాది జమీందారులకు కూడా సంగీతం అభిలాష ఉంది. ఆరు వాల్యూములు దేశంలో అన్నిచోట్ల జరిగే కార్యకలాపాలను పుస్తకరూపంలో వేశారు. అది నాయుడుగారికి బహూకరించారు. పాడుగు రామ్మూర్తి

వీణ ఆయన శిష్యులు ఆకొండి రాజారావు వీణ, అరసవిల్లి దగ్గర రామన్న వయొలిన్ వాయించేవారు

రెండుసార్లు మ్యూజిక్ కాలేజీలో విజయనగరంలో పనిచేశాను. ద్వారం వెంకటస్వామి నాయుడు గారి టైంలో ద్వారం నరసింగరావు టైం వరకూ పనిచేశాను.

చల్లపల్లి పంచనదేశ్వర శాస్త్రి- వయొలిన్ వాయించేవాడు. చల్లపల్లి ఆయనది. బందరు హరినాగభూషణం గారి వయొలిన్ పద్ధతిలో ఉండేది.

వారణాసి బలరామశాస్త్రి, వారణాసి బ్రహ్మయ్యగారు భజన సంప్రదాయాన్ని 'డెవలప్' చేశారు. ఘంటయ్యగారిని హరి నాగభూషణంగారు తనతో బాటు తీసుకెళ్ళారు. భజన సంప్రదాయ రీతిలో మృదంగం వాయించేవారు. అలాంటి అష్టపదులు గానం చేస్తూ భజన చేసేవారు. అందులో వాయించడం వల్ల చేతికి కొంత అలవాటు పడి అది కర్ణాటక సంప్రదాయానికి మార్చుకుని సంగీత సంప్రదాయంలో కచేరీలు చేసేవారు. సుసర్ల దక్షిణామూర్తి శాస్త్రి గురుకుల పద్ధతిలో సంగీతం చెప్పే ఏర్పాటు చేశాడు. దానికోసం సంస్థానాధిపతులు జమీందారుల దగ్గరకు వెళ్ళి గురుకుల పద్ధతిలో విద్యార్థులకు సంగీతం నేర్పుతున్నామని ఆ విద్యార్థులకు వసతి భోజనం ఏర్పాటు చెయ్యాలని అందుకోసం మీరు సహాయం చెయ్యాలి అని చందా పోగు చేసి ఆ గురుకులాన్ని నడుపుతూ ఎంతోమంది విద్యార్థులను తయారు చేశారు. రాజనాల వెంకటప్పయ్య, పురాణం కనకయ్యశాస్త్రి గారు కూడా ఇలా సంగీత వ్యాప్తికి కృషి చేశారు.

5 సం॥ల కాలంలో కాకినాడలో సంగీత పాఠశాల శ్రీ రామసభ అన్న పేరుతో ఉండేది. సంగీతోత్సవాలు ఏడాదికోసారి 10రోజులు జరిపేవారు. విద్వాంసులను సన్మానించేవారు. ఉర్లాం సంస్థానంలో కూడా సంగీత విద్వాంసులకు వార్షికం ఇచ్చేవారు. బొంపాడ రామన్న హార్పవిల్లిలో ఉండేవారు. ఆయన సంగీత గురుకులాన్ని నడిపాడు. పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరి మంచి సంగీతజ్ఞుడు, విమర్శకులు, మహారాజుగారు ఏది కావాలంటే అది ఎప్పుడు ఇవ్వాలనుకుంటే అప్పుడు ఇచ్చేవారు. వాసావారి వంశంలో ఒకరు, ఆస్థాన విద్వాంసులు ఉండేవారు.

ఆచార్యులనేవాడు చిడతలు అద్భుతంగా వాయించేవాడు. ఆయన సంగమేశ్వర శాస్త్రి గారబ్బాయి. పిచ్చివాడులా వికృతాకారం అతిగా మాట్లాడేవాడు. ఉమ్మేసేవాడు. కానీ బ్రహ్మాండంగా వాయించేవాడు.